

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASINDA İNNOVATİV MİQRASIYA İDARƏÇİLİYİ MODELİ

Aqil ƏHMƏDOV,

AMEA-nın A.A.Bakıxanov adına Tarix

İnstitutunun “Əliyevşünaslıq” şöbəsinin dosenti,

tarix üzrə fəlsəfə doktoru,

agilahma@gmail.com

AÇAR SÖZLƏR: *idarəçilik, siyasət, model, miqrasiya hüququ, innovasiya, beynəlxalq, inkişaf.*

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: *управления, политика, модель, миграционное право, инновация, международный, развитие.*

KEY WORDS: *governance, policy, model, migration law, innovation, international, development.*

“.....mən hesab edirəm ki, bizim azərbaycanlılar üçün belə miqrasiya prosesinin meydana çıxması və azərbaycanlıların öz ərazisindən, öz torpağından çıxaraq dünyanın başqa ölkələrində yaşaması, məskən salması, özü üçün orada iş yaratması, həyat qurması, oradakı cəmiyyətdə özünə yer tutması – bunların hamısı bizim ümumi milli mənafeyimizə xidmət edən hallardır”

Heydər Əliyev,

Azərbaycan xalqının Ümummilli Lideri

Yalta / 20 iyul, 2002-ci il

Xalqların tarixi köçü ilə genişlənən miqrasiya prosesləri müasir dövrdə aktuallığını artırmışdır. Mövcud sahədə demokratik dövlətlərin təcrübəsi və beynəlxalq qurumların fəaliyyəti miqrasiyanın sosial-iqtisadi, siyasi və hüquqi faktor kimi daha çox yayıldığı göstərir. Bu baxımdan miqrasiya proseslərinin uğurla inkişaf etdiyi dövlətlərdən biri də Azərbaycan Respublikasıdır.

Hazırda bütün dünyada baş verən qloballaşma prosesləri Azərbaycan əhalisinin həm daxildəki yerdəyişməsinə (urbanizasiya prosesinə), həm də ölkə xaricinə miqrasiyasına təkan vermişdir. Müstəqillik dövründə kənd əhalisinin təxminən bir milyona yaxını Bakı şəhərinə və ətraf qəsəbələrə köçmüş, bir o qədər də ölkə əhalisi xarici ölkələrə miqrasiya etmişdir. Bunların çox hissəsi mövsümi işlər üçün xaricə gedənlər, az qismi isə yaşayış yerini daimi dəyişənlərdir.

Şəhərlərdə və rayon mərkəzlərində yaşayan əhali arasında bazar iqtisadiyyatına keçidlə və SSRİ dövründə tikilmiş iri sənaye müəssisələrinin dağılması ilə bağlı müəyyən işsizlik mövcud olsa da, bu boşluq miqrasiya və yeni istehsal-kommersiya müəssisələrinin yaranması hesabına doldurulur [1, s. 143].

Geosiyasi mövqeyi baxımından hər zaman qlobal güc mərkəzlərinin diqqətində olan Azərbaycan Respublikasında da həm beynəlxalq, həm də daxili və xarici miqrasiya proseslərinin xüsusiyyəti və tənzimlənməsi olduqca aktual məsələdir. Dövlət xüsusilə, müstəqilliyinin ilk illərində emiqrasiya problemi ilə üzləşmişdir. Həmin dövrdə bölgələrdən iri şəhərlərə, əsasən də Bakıya işləmək üçün gələnlərin sayında artım müşahidə olunmuşdur.

XXI əsrin sonlarında Ermənistanın Azərbaycana göstərdiyi aqresiya silahlı mübarizəyə gətirib çıxardı. Ərazimizin işğalı və zorakı miqrasiya nəticəsində bir milyondan çox soydaşımız qaçqın düşdü. Ümummilli Lider Heydər Əliyev dünyada adambaşına ən çox qaçqının düşdüyü Azərbaycanda sabitliyi və inkişafı təmin edərək onu məhv olmaqdan qurtardı. O, bütün fəaliyyəti boyu beynəlxalq tribunalardan ölkəmizin üzləşdiyi fəlakətlə bağlı reallıqları bəyan etmişdir [2, s. 3].

Göründüyü kimi, SSRİ-nin süqutundan sonra qısa vaxt ərzində Azərbaycanda sosial-iqtisadi vəziyyət mürəkkəbləşmiş və istehsal sahələri geriləmişdir. Lakin böhranlı vəziyyət görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyevin ölkə rəhbərliyinə qayıtması ilə aradan qaldırılmış və davamlı inkişafa nail olunmuşdur. Ulu Öndərin rəhbərliyi ilə yüzdən atriq dövlətlə iqtisadi əlaqələr yaradılmış və arealının genişləndirilməsi sahəsində mühüm addımlar atılmışdır. Xüsusilə qeyd etmək lazımdır ki, Heydər Əliyevin liderliyi ilə başlanmış köklü iqtisadi islahatlar xarici iqtisadi əlaqələr sistemini də tam əhatə etmişdir. Dövlət tərəfindən bir sıra sənədlərin qəbul edilərək həyata keçirilməsi xarici iqtisadi əlaqələrin inkişafında mühüm rol oynamışdır. Həmin sənədlərə müvafiq olaraq xarici vətəndaşların Azərbaycan Respublikasında hüquq və mənafelərinin qorunması, dövlət təminatının verilməsi də həyata keçirilmişdir [3, s. 17-19]. Ölkədə miqrasiya prosesləri ilə paralel sosial-iqtisadi inkişafa nail olmaq stabil siyasi idarəçilikdən və möhkəm qanunvericilikdən keçdiyi üçün Heydər Əliyevin söyləri nəticəsində xarici iqtisadi münasibətlərin qurulmasına diqqət yetirilmişdir. Nəticədə enerji siyasətini inkişaf etdirməklə ölkədə və regionda nəhəng infrastruktur layihələrinin gerçəkləşməsi baş tutmuşdur.

Bu gün Heydər Əliyevin miqrasiya siyasətini davam etdirən dövlət başçısı İlham Əliyev qaçqın və məcburi köçkünlərimizin yurd-yuvalarına qayıdışını həyata keçirmək yönündə əzmlı və qətiyyətli fəaliyyətini ortaya qoyur. Miqrantlarla bağlı problemlərin həllinə həsr edilən beynəlxalq görüşlərdə nəzərlər dövlət başçısının humanitar fəlakətin idarə olunmasında Azərbaycan təcrübəsi haqqındakı nitqlərinə yönəlir [2, s. 5]. Dövlət başçımızın siyasi strategiyasının əsas konsepsiyası güclü iqtisadi bazanın formalaşdırılmasından ibarətdir. Yeni dünya nizamını formalaşdıran ümumdünya transformasiyaları dövründə Azərbaycanın qlobal proseslərdə iştirakının təmin edilməsi son dərəcə zəruridir. Ölkə başçısının geostrateji və geoiqtisadi məsələlər kompleksini həll etmək, milli tərəqqinin sabitliyini və davamlılığını təmin etmək, ölkəni beynəlxalq münasibətlərin obyektinə deyil, bu münasibətlərin subyektinə

çevirmək yolunda məqsədyönlü fəaliyyəti öz müsbət nəticəsini verib [4, s. 13-14].

Miqrasiya proseslərinin tənzimlənməsində 2004-cü ildən bu günə qədər qəbul olunan sənədlər ölkə qanunvericiliyində də öz əksini tapmış və beynəlxalq təcrübə uğurla tətbiq edilmişdir. 2007-ci ildə Dövlət Miqrasiya Xidmətinin (DMX) yaradılması Prezident İlham Əliyevin respublikada miqrasiya siyasətinin inkişafına verdiyi mühüm töhfə olmuşdur. Ardından DMX-nin mövcud sahədə dövlətin qoşulduğu beynəlxalq konvensiyalardan irəli gələn məsələlərdə yaxından iştirak etməsi innovativ miqrasiya idarəçiliyinin gerçəkləşməsinə təkan vermişdir.

Azərbaycan Konstitusiyasının bərabərlik hüququ haqqında 25-ci maddəsi, azadlıq hüququ haqqında 28-ci maddəsi, əcnəbilərin və vətəndaşlığı olmayan şəxslərin hüquqları haqqında 69-cu maddəsi və digər maddələri insan hüquqlarının bərabər əsaslarla (bəzi hallar istisna olmaqla) müdafiəsinin və təmin olunmasının siyasi-hüquqi əsaslarını təsbit edir [5, s. 20].

Miqrasiya proseslərinin tənzimlənməsində Konstitusiyanın müvafiq maddələrinin rolu danılmazdır. Hüquqi-demokratik dövlət prinsipləri üzərində qurulan Azərbaycanda insan hüquq və azadlıqlarının müdafiəsinə həssas münasibət əcnəbilərə olan münasibətdə də yüksək səviyyədə özünü göstərir. Ölkədə miqrasiya sahəsində hüquqi bazanın formalaşması həm insan hüquq və azadlıqlarının müdafiəsi baxımından, həm də dövlətin iqtisadi və sosial inkişafının təmin edilməsində olduqca vacibdir.

2014-cü ilin statistik məlumatlarına əsasən, Azərbaycanda 150 min nəfər əməkçi miqrant yaşayır ki, onun 10 min nəfəri dövlət tərəfindən ayrılan kvotaya müvafiq olaraq qanuni işləyir. Digərləri isə qeyri-qanuni fəaliyyət göstərir. Əməkçi miqrantlar əsasən ölkədə tikinti, sənaye və xidmət sahələrində işləyirlər. Azərbaycana əməkçi miqrantların çox hissəsi Türkiyə, Gürcüstan, İran, Hindistan və Çindən gəlir. Respublikada 2014-cü ildə ukraynalı əməkçi miqrantlar say hesabı ilə birinci yerə çıxıblar. Onlar daha çox xidmət sahələrində çalışırlar. Ölkə qanunlarını pozan miqrantlar deportasiya olunurlar. 2013-cü ildə ölkə qanunlarını pozmuş 25 min xarici vətəndaş deportasiya olunmuşdur [5, s. 22-23].

Qlobal prosesin bir parçası olan miqrasiya siyasəti dövlətlərin milli təhlükəsizliyinin qorunması kimi aktual problemləri də bərabərində gətirir. Bu səbəbdən Azərbaycanda qeyri-leqal miqrasiya, insan alveri, qaçaqmalçılıq və s. məsələlərdə ölkə qanunvericiliyinin genişləndirilməsi onu göstərir ki, miqrasiya sahəsində qəbul olunan sənədlər dövlətçiliyin müdafiəsində mühüm rola malikdir. Ölkə qanunvericiliyində yaranan boşluqlar və ya beynəlxalq qanunvericiliyin, beynəlxalq hüququn bəzi hallarda tanınmaması kimi ciddi problemlər qarşısızalmaz, kütləvi miqrasiyaların yaranmasına səbəb ola bilər.

Azərbaycan Respublikasında miqrasiya siyasəti dövlət qanunları ilə yüksək səviyyədə tənzimlənsə də, belə müsbət inkişafı bütün region dövlətlərinə aid etmək çətindir. Hazırda qeyri-qanuni miqrasiya ilə mübarizə aparən Avropa dövlətləri mövcud sahədə qanunlarını sərtləşdirərək problemdən xilas olmaq yollarını axtarırlar. Böyük güclərin yeni dünya nizamının gerçəkləşməsinə yönəlmiş addımları isə Yaxın Şərq və Şimali Afrika kimi həssas regionlarda

terror və silahlı münaqişələr kimi mənfi tendensiyaaların yaranmasına və genişlənməsinə rəvac verir.

Günümüzdə dünyanın siyasi, iqtisadi, sosial vəziyyəti daha da mürəkkəbləşib. İndi milli və beynəlxalq təhlükəsizliyi nüvə başlıqları, separatçılıq hərəkətləri ilə yanaşı, terror və mənfi ideoloji proseslər də təhdid edir. Əfsuslar olsun ki, bu təhdidlərin coğrafiyası hər il genişlənir, şiddəti isə artır. Nüvə silahı, beynəlxalq terrorizm, ideoloji cəbhələşmə və toqquşmalarla birlikdə transmilli mütəşəkkil cinayətkarlıq, narkotik ticarəti, demoqrafik partlayışlar, humanitar fəlakətlər, nəzarətdən çıxan miqrasiya axınları təhlükəsizliyin transregionallaşması prosesini yaradır [6, s. 6].

Sonda məqalə boyu şərh olunan bütün məqamları maddələr halında belə ümumiləşdirə bilərik:

- Müasir dünyada miqrasiya və qloballaşma prosesləri bir-biri ilə sıx bağlıdır. Demokratik və hüquqi inkişaf yolunu tutmuş dövlətlər miqrasiya siyasətini və insan hüquqlarının qorunmasını dəstəkləməklə mövcud sahənin səmərəliliyinin artmasına təkan verirlər;
- Miqrasiya XXI əsrdə sosial-iqtisadi aktuallığını artırmış və əmək miqrasiyası genişlənməmişdir. Bu baxımdan Azərbaycan Respublikasının miqrasiya idarəçiliyi sahəsində əldə etdiyi müsbət təcrübə innovativ inkişafa şərait yaradır;
- Qeyd etmək lazımdır ki, miqrasiya siyasi və hüquqi faktor olaraq qalır. Azərbaycanın miqrasiya sahəsində qəbul etdiyi qanunlar bu sahədə qanunvericiliyin formalaşmasında mühüm əhəmiyyət daşıyır;
- Azərbaycanda davamlı inkişafın bir hissəsi olan miqrasiya siyasətinin tərəqqisində xalqımızın Ümummilli Lideri Heydər Əliyevin siyasi fəaliyyəti əvəzsiz rol oynamışdır;
- Hazırda Prezident İlham Əliyevin respublikada həyata keçirdiyi quruculuq və inteqrasiya siyasəti müxtəlif sahələrlə yanaşı, innovativ miqrasiya idarəçiliyinin də beynəlxalq aləmdə tanınması və tətbiq olunması kimi mütərəqqi məsələlərdə ciddi səmərə verir.

ƏDƏBİYYAT

1. Həsənov Ə.M. Azərbaycanın geosiyasəti. Dərslik. Bakı: Zərdabi LTD MMC, 2015, 1056 s.
2. Abdullayev F.N. Beynəlxalq münasibətlər və miqrasiya prosesləri: geosiyasi aspektlər // Siyasi elm. üzrə elm. dok. diss. avtoreferatı. Bakı: Elm, 2016, 55 s.
3. Azərbaycanın xarici iqtisadi əlaqələri / Ələsgərov A.K., Kərimov X.Ş., Güləliyev M.G., Qənbərov F.Ə., Səriyev Ə.B., Mənəfova Ə.Q., Eyvazov A.A., Abasova S.H., Məhərrəmov A.M., Səmədova G.X. Bakı: Avropa, 2015, 332 s.
4. Mehdiyev R.Ə. Gələcəyin strategiyasını müəyyənləşdirərkən: modernləşmə xətti. Bakı: Şərq-Qərb, 2008, 216 s.
5. Nəsimov E.M. Miqrasiyanın əsasları. Miqrasiologiya. Miqrasiya prosesləri. Dünya miqrasiya mərkəzləri. I Kitab. Bakı: Elm və Təhsil, 2014, 240 s.
6. Paşayeva Q.Ə. Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsi Avropa təhlükəsizliyinə başlıca təhdid kimi // Siyasi elm. üzrə elm. dok. diss. avtoreferatı. Bakı: DİA, 2015, 57 s.

Агиль Ахмедов

ИННОВАЦИОННАЯ МОДЕЛЬ УПРАВЛЕНИЯ МИГРАЦИИ В АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКЕ

РЕЗЮМЕ

Основываясь на исторические корни, миграция является многоотраслевым глобальным процессом. Выступая в ряду ведущих акторов международных отношений, миграция остается социально-экономическим, также политическим фактором в современном периоде. Азербайджан за короткое время добился положительного развития в области управление миграцией. В последние годы принятые законы и изучения международного опыта в этой сфере повысили внимание к политическому диалогу в стране. Наблюдаемое положительное развитие в области миграции в республике стало приоритетным направлением во внешней политике государства.

В статье были исследованы некоторые аспекты достигнутого положительного опыта в области управление миграцией Азербайджанской Республики. Кроме того, изложены значительное влияние социально-экономического прогресса, защиты прав человека на высоком уровне и сбалансированная внешняя политика в создании инновационного управления в области миграции в стране.

Agil Ahmadov

MODEL OF INNOVATIVE MIGRATION GOVERNANCE IN THE REPUBLIC OF AZERBAIJAN

SUMMARY

Migration history is a multidisciplinary global process based on roots. Nowadays, migration presenting as the leading actors of international relations remains a socio-economic, political and legal factor. Azerbaijan has achieved positive development in the sphere of migration governance in a short period. The study of laws and international experience in the country has increased the focus on political dialogue in recent years. Positive development in the field of migration in the republic has become a priority in the foreign policy of the republic.

The article explores some aspects of Azerbaijan's positive experience in migration governance. In addition, the article outlines the impact of socio-economic progress, high level of protection of human rights and balanced foreign policy on the creation of innovative governance in the country.